

ตอนที่ 3

วิธีดำเนินการวิเคราะห์หนังสือ

บทที่ 8

การตั้งวัตถุประสงค์ การศึกษาค้นคว้า การสำรวจ และการเลือกวิธีวิเคราะห์หนังสือ

หนังสือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการศึกษาหาความรู้ เพื่อให้เกิดการพัฒนาตนเอง และสังคม การวิเคราะห์หนังสือจึงเป็นงานที่มุ่งศึกษาหาความจริงที่จะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนการสอน และเป็นงานที่ครูและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนการสอนทุกระดับจะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ความหมายของการวิเคราะห์หนังสือ

การวิเคราะห์หนังสือ เป็นงานที่จะต้องอาศัยการอ่านอย่าง “วิเคราะห์” คำว่า “วิเคราะห์” นี้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

- การวิเคราะห์ คือการพิจารณาสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้เข้าใจ โดยใช้วิธีการแยกแยะสิ่งนั้น ออกเป็นส่วน ๆ ไป ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจแต่ละส่วนให้แจ่มแจ้งเท่าที่จะทำได้ เมื่อเข้าใจแต่ละส่วนแล้วก็อาจทำความเข้าใจต่อไปว่า ส่วนแต่ละส่วนนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างไรอีก (กรมวิชาการ 2526:69)

- การวิเคราะห์หมายถึง (1) การตรวจพิจารณารายละเอียดของสิ่งที่สลับซับซ้อน เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของสิ่งนั้น หรือเนื้อหาแก่นสาร ลักษณะที่สำคัญของสิ่งนั้น (2) การแยกแยะหรือการทำให้สิ่งที่เป็นส่วนรวมกระจายออกเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ (Webster. 1971:63)

- การวิเคราะห์ คือกระบวนการในการแยกแยะส่วนรวมออกเป็นส่วนประกอบย่อยๆ และพิจารณาตรวจสอบส่วนประกอบย่อย ๆ นั้น (Gall. 1981:41)

จากความคิดเห็นที่เสนอมาช้างต้นนั้น พอสรุปได้ว่า การวิเคราะห์คือกระบวนการในการจำแนกแยกแยะรายละเอียดของส่วนต่าง ๆ ให้เห็นชัดเจนว่า องค์ประกอบย่อย ๆ แต่ละส่วนนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบส่วนอื่นอย่างไรบ้าง

ส่วนความหมายของการวิเคราะห์หนังสือ ได้มีผู้อธิบายไว้ว่า

- การวิเคราะห์หนังสือ หมายถึง การจำแนกแยกแยะองค์ประกอบของหนังสือเรียนออกมาพิจารณาแต่ละส่วนว่ามีอะไรบ้าง แล้วใช้เกณฑ์ที่เชื่อถือได้เข้าเทียบเคียงกับองค์ประกอบเหล่านั้นเพื่อดูว่าหนังสือมีส่วนใดบ้างที่แตกต่าง คล้าย เหมือน เข้าข่าย หรือดีกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ การวิเคราะห์หนังสือจึงมีลักษณะจริงจัง เป็นเหตุเป็นผล ส่วนใหญ่จะทำในรูปของงานวิจัย (โกชัย และสมพร สาริกบุตร 2521:12)

- การวิเคราะห์หนังสือ คือการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบทุกส่วนของหนังสือ เพื่อพิจารณาว่าแต่ละส่วนมีอะไรบ้าง แล้วนำองค์ประกอบเหล่านั้นมาเทียบเคียงกับเกณฑ์กำหนดเพื่อดูว่าหนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ หรือคู่มือครู ในแต่ละองค์ประกอบนั้นมีลักษณะอย่างไร (ลาวินธ์ วิทยาวุฑฒิกุล และปราณี โพธิสุข 2526:192)

- การวิเคราะห์หนังสือ เป็นการวิเคราะห์เอกสารเพื่อดูความพร้อมของเนื้อหาซึ่งเป็นวัตถุดิบ ว่ามีโอกาที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้มากน้อยเพียงใด และเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนหรือไม่ (อัมพร แก้วสุวรรณ 2527:62)

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า การวิเคราะห์หนังสือ คือการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบของหนังสือเรียนออกเป็นส่วนต่าง ๆ และนำแต่ละส่วนมาพิจารณาอย่างละเอียด เพื่อให้เห็นถึงความคล้ายคลึง ความแตกต่าง ข้อดีและข้อบกพร่องของแต่ละส่วนนั้น แล้วนำไปเทียบเคียงกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ในการดำเนินการวิเคราะห์หนังสือ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือเรียน หนังสืออ่านนอกเวลา หนังสืออ่านเพิ่มเติม หนังสือส่งเสริมการอ่านหรือหนังสือประเภทอื่น ๆ ที่ใช้ในโรงเรียน จะมีขั้นตอนดำเนินการวิเคราะห์หนังสือในทำนองเดียวกัน อาจมีข้อแตกต่างไปบ้างก็เป็นเพียงรายละเอียดปลีกย่อย ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือเรียน ย่อมเน้นถึงความสอดคล้อง

กับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรอย่างครบถ้วน หนังสือประเภทอื่นไม่จำเป็นต้องตรงตามหลักสูตร เพียงแค่เสริมในบางเรื่อง บางหัวข้อ เป็นต้น

ขั้นตอนการดำเนินการวิเคราะห์หนังสือ ผู้วิเคราะห์ควรวางแผนดำเนินการวิเคราะห์ให้เป็นขั้นตอนเรียงตามลำดับของงานที่จะต้องทำก่อน-หลังไว้อย่างละเอียด ทั้งนี้งานบางอย่างอาจทำไปพร้อมกันได้ การวางแผนจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล วิธีดำเนินการวิเคราะห์หนังสือมีขั้นตอนดังนี้

1. การตั้งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์หนังสือ
2. การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการวิเคราะห์หนังสือ
3. การสำรวจหนังสือที่จะวิเคราะห์
4. การเลือกวิธีการวิเคราะห์หนังสือ
5. ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
6. การตั้งเกณฑ์ในการวิเคราะห์หนังสือ
7. ชนิดของเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ
8. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
9. การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
10. การสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ
11. การรายงานผลการวิเคราะห์หนังสือ

การตั้งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์หนังสือ

วัตถุประสงค์ (objectives) อาจใช้คำว่า “จุดประสงค์” “จุดมุ่งหมาย” หรือ “ความมุ่งหมาย” คำใดคำหนึ่งก็ได้ จาก “วัตถุประสงค์” คำว่า “วัตถุประสงค์” หมายถึง สิ่ง ข้อความ เรื่อง ส่วนคำว่า “ประสงค์” หมายถึง ความต้องการ การมุ่งหมาย การอยากได้ ดังนั้นคำว่า “วัตถุประสงค์” จึงหมายถึง สิ่งที่ต้องการ ข้อความที่มุ่งหมาย เรื่องที่อยากได้ ซึ่งก็คือ ผลที่พึงปรารถนานั่นเอง

การตั้งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์หนังสือ เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ หรือผลที่พึงปรารถนาจากการวิเคราะห์หนังสือ ความชัดเจนของวัตถุประสงค์จะช่วยให้การ

คำแนะนำวิเคราะห์หนังสือง่ายขึ้น ถ้าวัตถุประสงค์คลุมเครือ ผู้วิเคราะห์อาจจะทำในสิ่งที่ไม่ตรงกับความต้องการได้ การเขียนวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ จึงควรคำนึงถึงหลักต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์ต้องมีความสำคัญหรือมีคุณค่าเพียงพอ
2. วัตถุประสงค์ของการวิเคราะห์จะต้องสามารถหาข้อมูลได้ หรือสามารถทดสอบได้

3. วัตถุประสงค์ควรระบุกล่าวถึงหนังสือที่เลือกมาวิเคราะห์ว่าเป็นหนังสืออะไร ระดับชั้นวิชาใด วิเคราะห์ในด้าน คุณลักษณะ หรือองค์ประกอบใดบ้าง

4. อย่าเขียนวัตถุประสงค์ในลักษณะที่แคบจนเกินไป ซึ่งจะทำให้ไม่น่าสนใจและนำไปขยายให้กว้างไม่ได้

5. อย่าเขียนวัตถุประสงค์ในลักษณะที่กว้างจนเกินไป เพราะจะทำให้เกิดความคลุมเครือ มองแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ไม่แจ่มชัดพอ ในกรณีที่เป็น การวิเคราะห์หนังสือหลายด้าน หลายคุณลักษณะ ผู้วิเคราะห์ไม่ควรเขียนในลักษณะคลุม ๆ ควรจะแยกเป็นข้อย่อย ๆ ซึ่งจะทำให้มองเห็นวิธีดำเนินการได้ชัดเจนกว่า

6. ใช้ภาษาที่แจ่มชัดเข้าใจง่าย

7. หลีกเลี่ยงข้อความซ้ำซ้อน ในกรณีที่มีวัตถุประสงค์หลายข้อซึ่งเขียนในลักษณะเดียวกัน ทำให้ใช้ข้อความซ้ำ ๆ กันทุกข้อ ผู้วิเคราะห์อาจหลีกเลี่ยงการใช้ข้อความซ้ำซ้อนโดยไม่จำเป็น ด้วยการเขียนข้อความนั้นขึ้นเป็นหัวข้อใหญ่ แล้วแยกเป็นประโยคย่อย ๆ อีกครั้งหนึ่ง เช่น

เพื่อวิเคราะห์หนังสือเรียน ส 606 สังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายใน 3 ด้าน ได้แก่

1. คุณลักษณะทั่วไป
2. คุณลักษณะด้านรูปเล่ม
3. คุณค่าทางวิชาการ

ตัวอย่างการตั้งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์หนังสือ

เรื่อง : การวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่านหมวดสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

วัตถุประสงค์ : 1. เพื่อวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่านหมวดสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดด้านเนื้อหา
2. เพื่อวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่านหมวดสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นด้านลีลาการเขียน
3. เพื่อวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่านหมวดสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นด้านรูปเล่ม

เรื่อง : การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการแบบเรียนภาษาไทยระดับประถมศึกษาของครูภาษาไทยในเขตการศึกษา 2

วัตถุประสงค์ : เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูภาษาไทยในระดับประถมศึกษา เขตการศึกษา 2 เกี่ยวกับเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนวิชาภาษาไทย ระดับประถมศึกษา ว่าตรงตามคุณลักษณะที่ระบุไว้ในความมุ่งหมายของหลักสูตรวิชาภาษาไทย ระดับประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เพียงใด

เรื่อง : การวิเคราะห์ศัพท์ เสียง และไวยากรณ์ของหนังสือเรียนภาษาอังกฤษหลัก 1-2 อ 011 อ 012 Let's Use English ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

วัตถุประสงค์ : 1. เพื่อวิเคราะห์ศัพท์ เสียง และไวยากรณ์ของหนังสือเรียนภาษาอังกฤษหลัก 1-2 อ 011 อ 012 Let's Use English ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในด้าน
1.1 การสอนภาษาตามหลักภาษาศาสตร์
1.2 การสอนภาษาตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้
2. เพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของครูอาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษเกี่ยวกับหนังสือเรียนภาษาอังกฤษหลัก 1-2 อ 011 อ 012 Let's Use English ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

3. เพื่อวิเคราะห์คุณภาพการจัดทำรูปเล่มของหนังสือ โดยศึกษาความเห็น
จาก

3.1 อาจารย์ของภาคเทคโนโลยีทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒ

3.2 ครูอาจารย์ผู้สอนวิชาภาษาอังกฤษ

เรื่อง : การวิเคราะห์เนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาในหลักสูตรแบบเรียนและหนังสืออ่านเพิ่ม
เดิมระดับประถมศึกษา ตามหลักสูตร พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

วัตถุประสงค์ : เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาสิ่งแวดลอมในหลักสูตร แบบเรียน และหนังสืออ่านเพิ่ม
เดิมตามหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)
ดังนี้

1. โครงสร้างในด้านประเภทและจำนวนของเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาใน
หลักสูตรแบบเรียนและหนังสืออ่านเพิ่มเติม
2. ความต่อเนื่องของเนื้อหาสิ่งแวดลอมระหว่างชั้นต่าง ๆ ในระดับประถม
ศึกษา
3. ความสอดคล้องของเนื้อหาสิ่งแวดลอมศึกษาที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มวิชา
ต่างๆ ในระดับชั้นเดียวกัน
4. ความซ้ำซ้อนของเนื้อหาสิ่งแวดลอมที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ทั้งใน
ระดับชั้นเดียวกัน และต่างระดับชั้นกัน
5. ความสอดคล้องของเนื้อหาสิ่งแวดลอมกับจุดมุ่งหมายสิ่งแวดลอมศึกษา
และการพัฒนาด้านการคิดของเด็กระดับชั้นประถมศึกษา

การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการวิเคราะห์หนังสือ

ในการวิเคราะห์หนังสือนั้น สิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้ก็คือ การศึกษาเอกสารและการ
วิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การศึกษาทฤษฎี หลักการ และผลการวิเคราะห์วิจัยของผู้อื่น จะช่วยให้ผู้
วิเคราะห์เกิดความเข้าใจในหัวข้อเรื่องที่ทำการวิเคราะห์ เกิดความคิด และมองเห็นแนวทางใน

หลีกเลี่ยงการทำการวิเคราะห์หนังสือซ้ำกับผู้อื่น และทำให้สามารถประเมินคุณค่าของหัวข้อ
เรื่องที่วิเคราะห์

3. ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างแจ้งในหัวข้อเรื่องที่วิเคราะห์

4. ช่วยในการสรุปตัวอย่าง จากการศึกษาเอกสารตำราและผลการวิเคราะห์วิจัยของผู้
อื่น จะทำให้ผู้วิเคราะห์สามารถกำหนดกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสรุปตัวอย่างที่จะเป็นตัวแทนของ
มวลประชากรได้อย่างเหมาะสม

5. ช่วยในการสร้างเครื่องมือ เครื่องมือที่จะใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญที่
จะทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามความเป็นจริง แต่การสร้างเครื่องมือเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยาก โดยเฉพาะนักวิเคราะห์หรือนักวิจัยใหม่ ๆ มักจะไม่ทราบว่าสร้างเครื่องมือได้อย่างไร จึงต้อง
ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือ ทั้งจากเอกสาร ตำรา และเครื่องมือวัดของผู้อื่น ทำให้สามารถเลือก
เครื่องมือที่เหมาะสม และยังทำให้เกิดแนวความคิดในการสร้างข้อคำถาม โดยเฉพาะเครื่องมือ
วัดของผู้อื่นที่ใกล้เคียงกัน ผู้วิเคราะห์อาจนำมาดัดแปลงปรับปรุงให้เหมาะสมกับเรื่องของตน
ซึ่งจะช่วยให้สร้างเครื่องมือวัดได้เร็วขึ้น

6. ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล การอ่านจะทำให้ผู้วิเคราะห์หนังสือสามารถ
กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้เหมาะสมกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและเรื่องที่ทำการ
วิเคราะห์ จะทำให้ผู้วิเคราะห์ระมัดระวังมิให้เกิดข้อผิดพลาดในการรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะ
ในด้านความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูล

7. ทำให้เลือกสถิติและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลได้ถูกต้องเหมาะสม เอกสารตำราทาง
ด้านสถิติและรายงานการวิเคราะห์หนังสือของผู้อื่น จะช่วยให้ผู้วิเคราะห์ตัดสินใจเลือกใช้สถิติ
ได้ถูกต้องและเหมาะสมกับลักษณะของข้อมูลและปัญหา

การวิเคราะห์ทั้งแนวนอนและแนวตั้ง ผู้วิเคราะห์จะต้องสำรวจว่าผู้แต่งหนังสือแต่ละคนแต่งหนังสือครบทุกชั้นหรือไม่ สำหรับวัตถุประสงค์อาจมุ่งเน้นวิเคราะห์ทุกด้านหรือเพียงบางด้านก็ได้ และอาจวิเคราะห์ทุกหน้าหรือสุ่มวิเคราะห์เพียงบางหน้าก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้วิเคราะห์ ประโยชน์ที่จะได้รับ และเวลาในการวิเคราะห์ เพราะการวิเคราะห์ในแนวนอนนี้ต้องใช้เวลามากพอสมควร

การเลือกวิธีวิเคราะห์หนังสือ

วิธีการวิเคราะห์หนังสือแบ่งออกเป็น 3 วิธีคือ

1. การวิเคราะห์ด้วยตนเอง เป็นวิธีที่ผู้วิเคราะห์ดำเนินการวิเคราะห์หนังสือเพียงคนเดียว ซึ่งจะต้องทำอย่างละเอียดและรอบคอบ รวมทั้งมีการตั้งเกณฑ์ในการวิเคราะห์ด้วย เพื่อให้ผลการวิเคราะห์หนังสือเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์และมีความเชื่อถือได้สูง

ผู้วิเคราะห์อาจจะวิเคราะห์จากหนังสือเล่มเดียวหรือหลายเล่มก็ได้ หากวิเคราะห์เพียงเล่มเดียวควรจะวิเคราะห์ทุกหน้า แต่ถ้าจะวิเคราะห์หลายเล่มอาจสุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์เพียงบางหน้า และการสุ่มตัวอย่างนั้นควรเป็นการเลือกโดยให้แต่ละหน่วยมีโอกาสถูกเลือกเท่ากัน (probability sampling) คือเป็นการเลือกแบบสุ่ม (Random) ซึ่งจะทำได้สามารถคำนวณค่าความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการสุ่มตัวอย่างได้

การวิเคราะห์วิธีนี้มุ่งเน้นด้านการหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหนังสือที่วิเคราะห์ ได้แก่ การวิเคราะห์รูปเล่ม เครื่องช่วยประกอบ เช่น รูปภาพ แผนที่ แผนภูมิ ตาราง ฯลฯ คำที่สะกดผิด ความถูกต้องของเนื้อหา และการใช้ภาษา ฯลฯ

วิธีนี้ทำได้ง่ายและสะดวก สามารถเสร็จตามกำหนดเวลาที่ผู้วิเคราะห์ต้องการ ส่วนข้อเสียคือ ความเชื่อถือได้อาจลดลงถ้าไม่วิเคราะห์อย่างละเอียด หรือถ้าไม่ครอบคลุมเนื้อหา อาจทำให้ขาดข้อมูลที่สำคัญไปได้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ด้วยตนเอง มักใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การวิเคราะห์รายการ (Analysis Sheet) และบัตรให้คะแนน (Score Card) ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวไว้ในบทที่ 10 ชนิดของเครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพ

2. การวิเคราะห์ด้วยการตั้งคณะกรรมการ เป็นวิธีที่คล้ายกับการวิเคราะห์ด้วยตนเอง แต่แตกต่างกันที่วิธีนี้ผู้วิเคราะห์ต้องการความคิดเห็นหรือการตัดสินใจจากบุคคลอื่นด้วย

